

Social statistik och analys/
Befolkning och levnads-förhållanden
Jonas Olofsson

Möte i användarrådet för demokratistatistik 31 mars 2022

Närvarande:

Henrik Ekengren Oscarsson, ordförande, Göteborgs universitet (GU)
Anna Nyqvist, Valmyndigheten
Helena Bengtsson, Gota media
Fredrik Furtenbach, Sveriges radio (SR)
Björn Kullander, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
Kalina Lindahl, Riksdagens utredningstjänst (RUT)
Paula Blomqvist, Kulturdepartementet
Tiina Ekman, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF)
Sven Oskarsson, Uppsala Universitet

Närvarande från SCB:

Mikaela Järnbert, SSA/SU/ST
Thomas Helgeson, SSA/BL/LD
Marie Lideus, SSA/BL/LEDN
Leonora Uddhammar, SSA/BL/LD
Jonas Olofsson, SSA/BL/LD

1 Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes utan invändning.

2 Informationsrunda – aktuell information från rådets ledamöter och SCB

Paula Blomqvist, kulturdepartementet, berättade att regeringen ha avsatt medel för valdeltagarinsatser på totalt 50 miljoner kronor, vilket inbegriper särskilda medel till partierna men även medel till MUCF för att anordna skolval samt uppdrag till SCB att följa upp valdeltagandet. Inom samma utgiftsområde fördelas även medel till valadministrationen. Vidare är valutredningens slutbetänkande på remiss. I slutbetänkandet ingår bland annat förslag för att förbättra valhemligheten och ambitionen är att lämna en proposition våren 2023. Regeringens satsning under 2020-2021 att uppmärksamma demokratin 100 år är avslutad budgetmässigt, men det finns mycket erfarenheter att ta

tillvara, både från den nationella kraftsamlingen och från myndigheter som har fått medel för olika satsningar inom området.

Sven Oskarsson berättade att den statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet firar 400 år vilket uppmärksammas via föredrag och föreläsningar, bland annat med Henrik Ekengren Oscarsson men även mycket annat intressant. I samband med valen hjälper Svens forskningsprojekt Uppsala kommun med att utvärdera insatser för valdeltagande. Bland annat kommer SMS-utskick i samband med valen att testas, och insatserna kommer kunna utvärderas med SCB:s totalräknade valdeltaganderegister.

Björn Kullander meddelade att det märks inom SKR att valen närmar sig. Det finns till exempel intresse bland medlemmarna för hur valdeltagandet kan förbättras. Maria Solveid, statsvetare vid Göteborgs universitet, gör på uppdrag av SKR en forskningsöversikt kring detta som kommer presenteras på SKR:s demokratidag den 28 april. Ger exempelvis demokratiinformatörer och demokratiambassadörer effekt på hur många som röstar – vad säger forskningen? Vidare kommer en rapport om politisk organisation att publiceras med fokus på styrelser som har utskott snarare än traditionell nämndstruktur. Man undersöker också hur kommuner och regioner klarat sitt demokratiska uppdrag under pandemin.

Helena Bengtsson meddelade att hon numera jobbar på Gotha media, men att arbetet är likt det tidigare på SVT och i stor utsträckning går ut på att lära journalister hur de ska kunna använda statistiska underlag för att skapa relevant journalistik. Har bland annat hållit en utbildning för 200 journalister, där bland annat SCB:s Statistikdatabas har använts (och förändrat utseende under utbildningens gång, vilket skapat pedagogiska utmaningar). Viktiga frågor som särskilt aktualiseras inför valen blir hur vi kan nå dem som inte läser nyheter eller röstar? Jobbar även med Enskilda projekt med olika journalister.

Mikaela Järnbert, SCB, berättade att förberedelser inför totalräknad valdeltagandeundersökning är i full gång. Planering sker tillsammans med Länsstyrelserna och Valmyndigheten.

Leonora Uddhammar, SCB, meddelade att hon sen årsskiftet tagit över som ansvarig för Partisympatiundersökningen.

Thomas Helgeson informerade att han är ny chef på sektionen för Levnadsförhållanden och demokrati där demokratistatistiken numera finns organisatoriskt på SCB.

Tiina Ekman informerade att förberedelser inför skolvalen är i full gång på MUCF. Hoppas nå lika många unga som i förra skolvalet, och gärna fler. Det blir en utmaning eftersom det är tidigt på läsåret, valen hålls mellan 17 augusti och 7 september. Det kommer också tas fram ett lektionspaket för deltagande skolor. Valresultatet från skolvalen får ej redovisas innan valstugorna har stängt och de kommer därmed presenteras dagen efter valet den 12 september. Myndigheten har också fått medel av regeringen inom Demokratin 100 år. Uppdraget handlar om att öka ungas deltagande på lokal nivå. Syftet att sprida modeller som kan främja ungas deltagande. Arbetet fortsätter under året med utvärdering och för att sprida resultaten. Två forskare från Högskolan Dalarna

har tittat på ungas röstande utifrån SCB:s data och med regionala statistikområden (RegSO), och det finns väldigt stora skillnader på lokal nivå.

Fredrik Furtenbach, SR, berättade om SIFO:s mediemätare som mäter vad mediaflödet innehåller och där framgår att regeringen och statsministern dominerar i nyhetsflödet i och med det säkerhetspolitiska läget. Ekot behöver också uppdatera sin policy för opinionsundersökningar. SCB kan vid kommande användarrådsmöte ha en punkt om tolkning av svarsfrekvenser och tillförlitlighet i samband med urvalsundersökningar.

Kalina Lindahl berättade att även RUT märker av att det drar ihop sig till val. Bland annat genom att strömmen av uppdrag till RUT har lugnat ner sig. Nu har partiernas strategier beslutats och det handlar i stället om att föra ut budskap. Mycket av RUT:s uppdrag har kretsat kring kriminalpolitik och migration.

Marie Lideus berättade att hon är ny enhetschef på Befolkning och levnadsförhållanden där Levnadsförhållanden och demokrati är en av tre sektioner. Det svenska EU-ordförandeskapet våren 2023 innebär också att SCB och generaldirektör Joakim Stymne kommer få särskilda uppdrag. Inför det arbetet har SCB byggt upp en ordförandegrupp som kommer arbeta med rättsakter inom statistik och underlag inför möten inom Rådsarbetsgruppen för statistik (CWPS). SCB, tillsammans med fyra andra myndigheter, har också granskats av internationella experter mot bakgrund av riktlinjer för europeisk statistik, vilka gjort 6 noteringar att åtgärda och 16 rekommendationer. I budgetunderlaget för 2023-2025 lyfter SCB utmaningar och utvecklingsbehov inom viktiga data- och digitaliseringsområden där det kommer krävas substantiella investeringar i närtid för att få kraftfulla långsiktiga effekter. Den ökade digitaliseringen och globaliseringen har radikalt förändrat förutsättningarna att framställa statistik.

Henrik Ekengren Oscarsson berättade om att Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet är i full gång med att förbereda insamling av Valundersökningarna i samband med 2022 års val. Rysslands anfallskrig mot Ukraina och det försämrade säkerhetspolitiska läget påverkar innehållet i enkäterna. Valforskningsprogrammet ger löpande och regelbundet ut faktablad och rapporter. Ofta är ursprunget någon fråga som de själva funderar över eller som kommer till dem utifrån. Det planeras också Vallokalundersökningar i samarbete med SVT i samband med valen. Även SOM-institutet undersöker löpande opinionen och samhällsklimatet och hade dagen innan användarrådsmötet sin årliga dag med presentationer, där Henrik presenterade spelplanen inför höstens val. Utöver det ska Henrik också ge ut en populärvetenskaplig bok som släpps den 28 april på tema hur man väljer ett parti.

3. Valmyndighetens förberedelser inför valen

Anna Nyqvist informerade om Valmyndighetens förberedande arbete med särskilt fokus på nyheter i samband med höstens val. Det har skett ett antal lagändringar inför 2022 års val. Valsedlar ska väljas och göras i ordning i enskildhet. Vidare ska personer som inte följer röstmottagares anvisningar kunna uppmanas att tillfälligt lämna lokalen. Ytterligare nyheter är att

Valnämnderna ansvarar för att lägga ut samtliga valsedlar i val- och röstningslokalerna samt att Valmyndigheten får ett uttryckligt ansvar att ta fram utbildningsmaterial för länsstyrelser och valnämnder inför valen.

Utöver detta så har Valmyndighetens utvecklat ett nytt IT-stöd som heter Valid. Det ska också bli en tydligare översyn av valmaterial och valförrättare ska ha västar där det framgår vem som är ordförande, samt namnskyltar. Valmyndigheten har också utvecklat en ny webbplats som heter valcentralen där alla som arbetar med valen får tillgång till relevanta uppgifter. Valmyndigheten har också tagit fram vägledande ställningstaganden inför valen, där målet är att skapa förutsättningar för en tydligare och mer likartad hantering av olika frågor inom valadministrationen. Det kan exempelvis röra myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. Dessa är styrande för myndigheten men vägledande för övriga valadministrationen.

Det pågår också ett stort säkerhetsprojekt inför valen 2022. Den inbegriper utbildning och workshops för länsstyrelser och kommuner. Handböcker och handledningar uppdateras och stöd ska löpande ges för att skapa en starkare hantering av olika incidenter som kan påverka valen och säkerheten.

Just nu är läget helt enligt plan inför valen 2022. Det mest tidskritiska momentet är det nya IT-stödet som inte har några större marginaler rent tidsmässigt. Utöver det finns olika risker i form av säkerhetshot och påverkanskampanjer. Det finns också ett ökat intresse för att uppmärksamma eventuella fel i valadministrationen på grund av det politiska läget. Ytterligare en utmaning är det ökande förtidsröstandet som innebär logistiska utmaningar. Viktigt för att avvärja hot blir en tydlig kommunikation runt valen. Att allt går rätt till och att valsystemet är robust. Centralt budskap blir att lita på rösträkningen och valresultatet och att valhemligheten gäller för alla. För att nå ut blir det också viktigt att använda olika kanaler, och www.val.se blir central i detta arbete, men det sker även via sociala medier och andra medier, även i form av informationskampanjer.

Avslutningsvis visade Anna också resultat från den Attityd och kunskapsundersökning som genomförts i februari. Övergripande har sju av tio mycket stort förtroende för valsystemet och majoriteten har också goda kunskaper om hur det fungerar. Drygt sex av tio har intresse för valet och sju av tio skulle söka information valet i höst via olika Tv-kanaler. Det finns också skillnader med avseende på respondenternas kö, ålder och utbildning kring detta.

4. Nya medborgarundersökningen

Johan Wilén och Sofia Holsendahl berättade om omläggningen av SCB:s medborgarundersökning och visade resultat från den första undersökningsomgången som genomfördes hösten 2021. Undersökningen genomförs av SCB på uppdrag av kommuner och omläggningen har skett i samarbete med SKR och kommuner som brukar använda undersökningen. Totalt har 270 kommuner varit med sen 2004. Det är en helt ny enkät med nya svarsskalor och frågor. Ytterligare en ambition med omläggningen har varit att möjliggöra resultatframställning på region- respektive Sverige-nivå, något som är möjligt i och med att små urval dras i kommuner som inte beställer resultat.

Även leveransen till kommunerna har ändrats. Publicering av resultat sker i SCB:s Statistikdatabas, men även i SKR:s Kolada.

Över tid har svarsfrekvensen stadigt minskat och i den senaste undersökningen var det under 40 procent av respondenterna som svarade. Men i och med att urvalet stratifieras och resultatet viktas med relevanta bakgrundsvariabler för de svarande så tas ändå hänsyn till att vissa grupper svarar i mindre utsträckning.

Det finns relativt stora skillnader mellan vad kommuninnevånare tycker om olika verksamheter i kommunerna. Exempelvis är 87 procent positiva till förskolan, medan 51 procent är positiva till socialtjänstens stöd för utsatta personer. Men undersökningen är en attitydundersökning och alla som svarar berörs inte av respektive verksamhet. I den nya medborgaren har det även kommit med frågor om jämlikhet och integration men sedan tidigare finns det även frågor om trygghet, förtroende och korruption, liksom hur medborgarna ser på kommunens verksamhet i sin helhet. Enkäten finns på SCB:s webbplats.

5. PSU:s metodundersökning i samband med valen

Mikaela Järnbert och Leonora Uddhammar informerade om den metodundersökning som SCB gör i samband med höstens val (insamlingen sker innan valdagen). Metodundersökningens huvudsakliga syfte är att studera och trimma undersökningens metod. Bland annat kan detta göras genom att testa olika typer av extrafrågor som kan jämföras med resultat i andra undersökningar. I samband med det visades även förslag på en Nato-fråga som SCB har planerat ska ingå i Maj-PSU och redovisas i Mandatperiodsrapporten som publiceras innan midsommar (se nästa punkt). Detta i och med att frågan är aktuell och många vill ha ett tillförlitligt resultat kring hur positiva eller negativa svenskarna är till ett Natomedlemskap. Ett antal ledamöter i användarrådet var tveksamma eller kritiska till att SCB skulle ta med en sådan fråga, då det är en av många olika sakfrågor. Om SCB tar med Nato-frågan var användarrådets uppmaning att noga tänka igenom argumentationen för detta, då beslutet skulle kunna komma att ifrågasättas. Det finns även andra frågor som är viktiga men som inte får utrymme i PSU. Från användarrådet kom i stället förslag om att ta med en öppen fråga om viktiga sakfrågor, där flera olika aktuella frågor kan anges.

6. Mandatperiodrapporten

Därefter fortsatte Mikaela och Leonora att presentera hur arbetet med Mandatperiodrapporten fortskrider. Rapporten kommer bestå av tre delar. Den första kommer kretsa kring valresultaten i 2018 års val, vilket utgör startskottet för mandatperioden. I den andra delen blir det fokus på riksdagspartiernas opinion under mandatperioden, samt extrafrågor i PSU, framför allt hur Sverige hanterat Coronapandemin (även en eventuell Nato-fråga skulle redovisas där). I den avslutande delen blir det i stället fokus på osäkra väljare, även preliminära uppgifter om de röstberättigade i 2022 års val ingår i resultaten. Det kommer redovisas flöden av sympatisörer från valet 2018 till maj 2022. Användarrådet tycker att upplägget verkar bra och relevant. Planerad publicering är vecka 24.

7. Demokratidagen 30 september

Jonas Olofsson visade hur arbetet med demokratidagen den 30 september fortlöper. I år kommer demokratidagen återigen äga rum i en lokal med publik. Men SCB vill också ta tillvara på de två senaste demokratidagarnas digitala upplevelse, det blir därmed ett så kallat hybrid-seminarium. Henrik Ekengren Oscarsson kommer att moderera dagen och temat blir övergripande att utvärdera valet på olika sätt. Det kommer handla om medievalrörelsen, om precision i opinionsundersökningar, gärna något preliminärt om valets genomförande, samt valresultat i form av valdeltagande och partiernas röster. Det kommer även vara mellan- och eftersnack för att hålla intresset uppe hos de som är med digitalt. I nuläget är ungefär halva programmet klart och inbjudan skickas ut innan midsommar. Användarrådet kom med inspel. Möjligen kan det finnas något att säga om skolvalen och ett annat förslag rörde valrörelsen. Vidare kan SIFO:s mediamätare vara intressant att visa, samt en panel av olika aktörer som kan ge en bild av hur valets genomförande har utifrån olika perspektiv.

8. Övriga frågor

Inga övriga frågor diskuterades.